

La legítima obsessió per la qualitat de l'educació

Si el tema principal en el debat educatiu al llarg de la dècada dels seixanta fou la igualtat d'oportunitats, els eslògans per a la dècada dels anys vuitanta van girar al voltant de la qualitat. Construïnt sobre el progrés ja fet, les polítiques per a salvaguardar i millorar la qualitat continuaran essent l'eix vertebrador de les polítiques educatives durant tota aquesta dècada. Però, malgrat els guanys de les anteriors dècades, fer canviar el centre d'interès no significa, necessàriament, que la lluita en favor de la igualtat d'oportunitats hagi acabat i que la batalla s'hagi guanyat. En termes polítics, el que cal dir és que el camp semàntic vinculat al concepte d'igualtat d'oportunitats ja no té el poder de convocatòria que avui té la referència a la millora de la qualitat educativa.

Ara bé, el concepte de qualitat no és unívoc. Avui, predomina una interpretació política que majoritàriament tendeix a identificar qualitat amb resultats acadèmics, la qual cosa no és fàcilment acceptable pels docents, però sí per les famílies, els empresaris i les autoritats públiques. S'ha esdevingut, doncs, un canvi significatiu. Abans, la qualitat se solia interpretar en termes de recursos a l'abast d'una escola, expressats, per exemple, en termes de la despesa per alumne, la magnitud del suport en personal no docent, la provisió d'àpats escolars o l'atractiu i utilitat de l'edifici de l'escola. Avui dia, però, la qualitat és interpretada, de forma molt més restringida, amb relació als rendiments i resultats, valorats per mitjà de diferents indicadors de l'eficiència o productivitat escolar.

En termes polítics, per tant, la qualitat educativa té relació amb l'eficàcia, la qual es pot mesurar en termes monetaris, i encara més amb l'eficiència, la qual és menys quantificable, malgrat els esforços per a fer-ho per mitjà de mecanismes com ara el cost-benefici, la planificació de la mà d'obra o la valoració del rendiment de l'alumnat. Però no s'hauria d'oblidar que els efectes de l'educació no només s'han de mesurar en el pla curt, a curt termini, sinó que, segurament, els efectes polítics més importants no es produeixen si no és a llarg termini i són, lògicament, molt més difícils d'avaluar, fins i tot des d'un punt de vista tècnic. És per això que la traducció operativa més fàcil del paradigma de l'*accountability* pren la forma d'un renovat èmfasi en l'avaluació de la qualitat del producte educatiu, i no tant dels processos.

En alguns països europeus hi ha una gran preocupació per una pretesa caiguda dels nivells escolars en les matèries instrumentals. Si això és cert, es tracta d'un problema de gran importància, perquè les habilitats instrumentals són fonamentals en totes les assignatures escolars, però, molt més a fons, també són al centre mateix de la societat, i afecten no solament el creixement econòmic, la distribució de riquesa i oportunitats i la capacitat d'un país d'atreure inversions, sinó que també influeixen en la cultura i el funcionament de la democràcia.²⁵ Una forma de mesurar aquest descens de nivells és acudint a les xifres sobre alfabetisme funcional, de les quals dona una indicació a la taula següent.

25. Però els nivells educatius pugen o baixen amb els anys? Un excel·lent estudi dels sociòlegs francesos Baudelot i Establet, titulat *Le niveau monte. Réfutation d'une vieille idée concernant la prétendue décadence de nos écoles*, conclou que, lluny de baixar, els nivells educatius no han parat de pujar i millorar durant els darrers cent cinquanta anys. El problema és que no puja per a tots els estudiants uniformement, ni sempre. Hi ha una separació gran entre els que van més endavant i la gran majoria. Tot i així, les queixes dels pedagogs s'han repetit des del

ESTIMACIONS I PROJECCIONS DE LES TAXES D'ANALFABETISME EN LA POBLACIÓ
MÉS GRAN DE 15 ANYS EN ALGUNS PAÏSOS EUROPEUS. FONT: UNESCO, 1990

País/any	1985	1990	2000
Grècia	8,6	6,8	4,0
Itàlia	3,7	2,9	2,0
Portugal	18,4	15,0	9,7
Turquia	24,0	19,3	16,4
Espanya	5,7	4,6	3,2

L'analfabetisme en la població adulta no era percebut, fins ara, com un problema important en la majoria dels països europeus. L'opinió que l'analfabetisme és un problema que afecta solament uns certs grups marginals de la societat, immigrants especialment, es va mantenir molt en els països nòrdics, Alemanya i els Països Baixos, i Suïssa. Ara bé, a França, a mitjan anys vuitanta diverses enquestes establiren que l'analfabetisme funcional afectava una proporció considerable de ciutadans francesos de naixement —s'han esmentat xifres que van del 12 al 20 per cent, segons els criteris emprats— a més dels treballadors immigrants. L'anomenat Rapport Migeon féu que el Ministeri d'Educació considerés noves mesures per a valorar i millorar la comprensió lectora dels adults i fomentar la pràctica de la lectura entre els joves. Aquestes conclusions corroboraven aquelles a què havien arribat en el Regne Unit uns quants anys enrere i ajudaven a centrar l'atenció pública i política sobre aquest assumpte. Les activitats de promoció i els estudis empresos per molts països en connexió amb l'Any Internacional de l'Alfabetisme l'any 1990 també van insistir que l'analfabetisme és un problema molt més agut i difícil que no es creia, fins i tot en els països europeus altament industrialitzats. Tot plegat, l'analfabetisme als països desenvolupats no és pas un fenomen limitat als joves que abandonaren prematurament l'escola, sinó que també afecta un nombre important d'assalariats adults.²⁶ Les implicacions d'aquest fet són fonamentals. Si es vol resoldre el problema de l'analfabetisme no n'hi ha prou reformant l'ensenyament secundari de forma que es fomenti que els joves continuïn escolaritzats, sinó que també cal refer els programes de reciclatge destinats a la població adulta.

Considerar que l'analfabetisme adult constitueix de fet un problema, malgrat que pot variar en grau d'un país a un altre, ha menat els governs a actuar i a engegar programes d'alfabetització en diversos països europeus. També ha reforçat l'interès per la qualitat escolar, ja que s'espera que l'escolaritat obligatòria proporcioni una base sòlida per a tota la vida. Proo-

1820 fins avui dia, i són sempre —gairebé textualment— les mateixes. La lectura d'aquest llibre és especialment recomanable per a qualsevol mestre o professor que vulgui defensar-se de les acusacions que sovint s'han de sentir. Vegeu-ne, doncs, l'edició castellana: Ch. Baudelot i R. Establier, *El nivel educativo sube. Refutación de una antigua idea sobre la pretendida decadencia de nuestras escuelas*. Madrid: Morata, 1990.

26. OCDE/CERI, *L'illettrisme des adultes et les résultats économiques*. París: OCDE, 1992, p. 16. Es tracta d'una obra totalment orientada a considerar el problema de l'analfabetisme dels adults des de la perspectiva del cost econòmic que suposa per als països desenvolupats.

cupa especialment l'ensenyament de les tres erres: *reading, writing and reckoning* (llegir, escriure i comptar).

Una àrea de preocupació en aquest sentit és l'ensenyament de la ciència i la tecnologia, on l'acreciment del coneixement ha deixat enrere el ritme al qual els programes poden ésser actualitzats. A més, es considera que els nivells de qualitat també tracten àrees menys tangibles com ara l'educació cívica. Per tal d'esmentar unes quantes característiques negatives, l'augment del vandalisme, el hooliganisme, el consum de drogues, l'alcoholisme o altres flagells socials, i la delinqüència juvenil, podrien estar connectats amb el fracàs a l'hora d'educar els joves per a la responsabilitat social. Això ha anat unit a una insatisfacció general de les famílies i de les autoritats pel que fa a la disciplina escolar, de la qual depèn, en bona mesura, l'èxit educatiu.

El professorat té un paper fonamental en qualsevol procés adreçat a la millora de la qualitat, inclosa la qüestió del descens o ascens dels nivells. A més, també és clar que la qualitat escolar ha d'ésser definida en relació amb el mercat de treball, ja que ha esdevingut cada cop més clar que la qualitat escolar és una idea relativa al context. S'exigeixen uns estudis més sistemàtics de la qualitat escolar en relació amb les habilitats que els empresaris necessiten. Encara més, el paper de les famílies a l'hora d'estimular l'alumnat a fer un esforç més gran és essencial, ja que la llar, com demostren molts estudis psicopedagògics, és el factor individual més important en l'èxit escolar. Aquest èmfasi en la qualitat mesurada en termes de rendiment acadèmic ha afavorit un corrent d'opinió que és favorable a la segregació dels més dotats, les futures persones clau de la societat, respecte dels menys dotats. Un altre cop qualitat contra igualtat?

En molts països la pressió s'inicia ja en els anys de l'escola primària: hom vol incloure, a més de les matèries considerades tradicionalment les instrumentals, l'ensenyament de les ciències i també llengües estrangeres. Ara bé, com que la majoria del professorat dels primers cursos de l'escola primària no són especialistes i sovint els manca el coneixement necessari per a ensenyar matèries específiques, l'esforç de revisar el currículum ensopega amb dificultats pràctiques. Un requisit per a resoldre-les podria ésser proporcionar al professorat de primària programes de formació en ciències, matemàtiques i llengües estrangeres, tal com fan, per exemple, a Hongria i Suècia actualment.

Hi ha una pregunta crucial: quines habilitats específiques s'haurien d'ensenyar a cada edat, i quin nivell de coneixement s'hauria d'assolir? Un altre problema, indirectament relacionat amb això, té a veure amb el grau d'especialització al qual hom hauria d'aspirar. Un altre problema té a veure amb l'organització del currículum. Els horaris en ús actualment en la majoria dels països europeus es basen en els models desenvolupats durant el segle XIX. Ara potser caldria una nova aproximació.²⁷

27. L'obra que tracta per excel·lència de la qüestió de la qualitat continua essent la de l'OCDE, *Schools and Quality*. París: OCDE, 1989. Tal com s'hi llegeix: «En realitat, "la qualitat" significa coses diferents per a diferents observadors i grups d'interès; no tots comparteixen les mateixes percepcions d'allò que convé canviar prioritàriament.» (p. 15). Ara fa uns anys, el *IX Congreso Nacional de Pedagogía* es dedicà íntegrament al tema de la qualitat als centres educatius. En va resultar una publicació de prop de vuit-centes pàgines amb el títol *La calidad de los centros educativos* (Alacant: Universitat d'Alacant, 1988).